

УДК 94(477.83/.86)''188/191'':334.722-
055.2:050.481''Діло''
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2024.06.1743>

ЖІНОЧЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В ГАЛИЧИНІ НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «ДІЛО» 1880—1914 РР.

Марта ГОРОХОВ'ЯНКО
ORCID ID: 0000-0002-7826-6517

аспірантка, історичний факультет,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра історії Центральної та Східної Європи,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна,
e-mail: m.gorokhovyancko@gmail.com

Marta HOROKHOVIANKO
ORCID ID: 0000-0002-7826-6517
Postgraduate student of the Department of Central
and Eastern European History
Ivan Franko National University of Lviv
1, University street, 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: m.gorokhovyancko@gmail.com

WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP IN GALICIA ON THE PAGES OF OF THE NEWSPAPER «DILLO» IN 1880—1914

Висвітлюється, як за допомогою преси жінки розвивали свій бізнес, використовуючи можливість публікації розлогіх звернень, а саме листів та реклами крамниць. На сьогоднішній день це питання не стало окремим предметом дослідження вченими-народознавцями, тому запропонована тема є актуальною.

Мета — дослідити інформацію про жіночі підприємництва у Галичині на сторінках щоденної газети «Діло». *Територіальні межі* дослідження охоплюють Галичину (Східну та Західну), проте у зв'язку з тим, що газета була локальна, більшість інформації стосується Східної Галичини. *Джерельною базою* була щоденна українська газета «Діло» за період з 1880 р. до 1914 р., а також додатки до цієї газети.

Методологія дослідження базується на використанні принципів історизму, науковості, системності, статистичного методу та комплексного аналізу жіночого підприємництва.

Ключові слова: «Діло», жінки, освіта, підприємництво, Галичина, комерційні оголошення.

Introduction. The article focuses on how women developed their business with the help of the press, using the opportunity to publish long appeals, namely letters, and to advertise their shops.

Purpose — to study the coverage of women's entrepreneurship in Galicia in the pages of the daily newspaper «Dilo».

Methods is based on the principles of historicism, scientificity, systematicity, statistical method and comprehensive analysis of women's entrepreneurship.

Results. According to the analysis of advertisements, women mostly headed small businesses, which was due to the small-scale nature of the Galician economy. The most common industries among women were tailoring, floristry, and tobacco. However, candy and grocery stores were also popular.

Conclusion. The newspaper «Dilo» is important in the context of the study of women's entrepreneurship, as its pages contained up-to-date information about trade schools/courses, trade unions and societies, and most importantly, about the enterprises themselves, where women were owners and managers. It is worth noting the editorial calls to honor one's own and develop Ukrainian entities. The «one to one» section is worth mentioning, where the contributors called for supporting Ukrainian business and buying goods from Ukrainians. The newspaper also popularized Ukrainian economic societies and encouraged membership in them, including the women's industrial union «Trud». These articles clearly portrayed the motivation of women, why they needed economic independence.

Keywords. «Dilo», women, education, entrepreneurship, Galicia, commercial ads.

Вступ. Емансипаційні процеси, які набувають поширення наприкінці XIX ст., зачепили увесь європейський континент. Не стала винятком Австро-Угорщина. Жінки починають боротися за право голосу та можливість здобувати освіту і займатись економічною діяльністю. Через те, що торгівля в основному була в руках чоловіків, жінки залишались за межами економічних процесів. Таким чином, більша половина суспільства не була залучена до економічного розвитку регіону. Проте наприкінці XIX ст. все більше жіноцтва долучається до підприємництва, що підвищило торговельний потенціал Галичини. Тогочасна преса є виразним показником того, як відбувались зміни та як це сприймало суспільство.

В українській історіографії досі не було досліджень, які б стосувались питання жіночого підприємництва у Галичині на зламі століть. З огляду на це стаття набуває *актуальності*. Мета статті — дослідити висвітлення жіночого підприємництва у Галичині на сторінках щоденної газети «Діло». *Територіальні межі* дослідження охоплюють Галичину (Східну та Західну), проте у зв'язку з тим, що газета була локальна, більшість інформації стосується Східної Галичини.

Джерельною базою була щоденна українська газета «Діло» за період з 1880 р. до 1914 р., а також додатки до цієї газети.

Методологія дослідження базується на використанні принципів історизму, науковості, системності, статистичного методу та комплексного аналізу.

Основна частина. У 1880-х рр. розпочинається бум дрібного підприємництва. Для забезпечення його потреб у 1883 році було видано розпорядження Міністерства освіти та віросповідань про розвиток промисловості на теренах Галичини і створення промислових шкіл. Внаслідок цього протягом наступних 10 років з'являються спеціальні торговельні та промислові школи, зокрема жіночі [1, с. 155].

Зміни в економічному житті краю, зокрема дедалі ширше залучення до нього жінок, через започаткування ними власної справи, знаходили відображення у комерційних оголошеннях та рекламі крамниць на сторінках провінційної преси. Серед українських читачів найбільшою популярністю користувалася щоденна газета «Діло». Прикметно, що саме «Діло» до 1906 року виходило друком у львівській друкар-

ні Манецьких, власницею якої була Зофія Віталіса Шпунарова (дівоче прізвище Манецька) [2, с. 3].

З-поміж численних рубрик часопису, які впродовж 35 років постійно змінювались, для дослідників економічної історії найбільшу цінність становлять ті рубрики, у яких зустрічається інформація про підприємництво — «Письма з краю»; «Новинки»; «Господарство, промисль і торгівля»; «Рух в руських товариствах», і, особливо, об'ємний розділ рекламних оголошень. Найбільше реклами було по понеділках та суботах (близько 30 штук), а найменше — по вівторках (близько 10). По неділях газета не виходила. Оголошення, які подавали підприємці, друкувались зазвичай одне-два (інколи до чотирьох) на випуск. Вартість таких комерційних оголошень з популярністю часопису зростала: з 1880 по 1884 рр. одна згадка коштувала 6 кр; з 1885 по 1895 рр. — 20 кр; з 1896 по 1901 рр. — 25 кр; з 1902 по 1914 рр. — 50 с (з 1893 р. у Австро-Угорщині відбулась фінансова реформа, згідно з якою головною лічильною одиницею стала золота крона, яка дорівнювала 100 сотикам (гелерів). — Г.М.).

Публікації рекламних оголошень підпорядковувались принципу «свій до свого», яким підприємці та підприємці позначали свою етнічну приналежність, адже таким чином вони закликали українців підтримувати їхній бізнес.

Поряд з тим, заклики до занять підприємством, до здобуття комерційної освіти, а також до вступу у жіночі спілки творили у часописі окрему групу повідомлень. Головна ідея у них — здобуття жінками економічної незалежності, що ставало основною мотивацією відкриття власної справи.

Найчастіше згадуваною у часописі була жіноча промислова спілка «Труд», до якої газета «Діло» найбільше заохочувала жінок вступати. Періодично на її сторінках з'являлись дописи від директорки спілки Герміни Шухевич (іл. 1), де змальовувались переваги членства в організації: «жіноча спілка має на цілі з одного боку подати бідним жінщинам спосіб до заробкованя, а зь другого придбати заінтересованим дешевше якь найліпших товарів і виробів» [3, с. 3]. Далі йдеться про те, що через брак фінансування (а саме малу кількість членських внесків) вони не можуть розпочати активну роботу. Головною причиною цього Герміна Шухевич називає байдужість жіноцтва до спілки. Вона звертає ува-

гу на те, що «в нинішніх тяжких часах жінщина му- сить причинитись до улегшення долі, тим більше, що у неї спосібності до того є, що вони можуть поруч з мужчиною стати до праці для суспільного розвою і на насущний хліб» [3, с. 3].

Спілка «Труд» була створена при товаристві «Клюб Русинок», тому багато дописів публікува- лись від імені «русинок» в рубриці «Рух в руских товариствах». Зокрема, вони звертали увагу на те, що вступ до товариства дає можливість жінкам бути долученими до громадського життя. Станом на 1901 рік до товариства належали близько 20% укра- їнок Львова [4, с. 3].

Однак, не лише від керівництва спілки лунали за- прошення до вступу, а й від звичайних членкинь. На- приклад, у 1901 р. у газеті «Діло» в рубриці «Пись- ма з краю» було опубліковано лист «Вчительки з-під Коломиї», де вона написала наступне: «Файно! Нема що балакати! Видно, наші їмости, учительки та тіт- ки урядників волять на Краківському у жидівки ку- пити собі кацабайку (блузка до стегон. Інколи при- крашалася вишивкою. Використовували як верхній одяг. — Г.М.), ніж складати свої ошадності в Тowa- риство «Труд» і допомогти йому в цей спосіб до зало- ження skleпу з уборами жіночими... Ти, руське жі- ноцтво, не можеш толкуватися тим, що грошей нема, бо я знаю, що гроші є, лише треба їх добре ужива- ти. Якщо я, сільська тимчасова вчителька, без вся- ких іспитів, о платні місячній 21 зл можу бути чле- ном «Труду», «Торговлі» і «Народного дому» в Ка- луші, то кілька ж ви, жінки священників і урядників, можете при добрій волі зробити доброго! Лише тре- ба взяти своїх мужів моцніше в руки, най вони тро- хи скромніше живуть, най не кажуть, що «тютюн по 13 кр. для хлопа» і най часом обійдуться без вина при обіді, а що ошадять, най складають до «Тру- ду»...» [5, с. 3]. Таких звернень до читачів на сто- рінках газети чимало.

Окрему групу публікацій у «Ділі» становлять ві- дозви та доповіді з різних громадських засідань і зібрань економічного спрямування. В одному з но- мерів зустрічаємо стенограму Крамарського віча у Станіславові, яке організувало товариство «Русь- кої Бесіди» та провело низку лекцій про основи під- підприємництва [6, с. 3]. Тоді ж було обговорено утво- рення Союзу крамниць на чолі з комітетом у складі о. Є. Бариша, о. К. Кульчицького та д-ра М. Коцю-

Іл. 1. Герміна Шухевич

би. До Союзу могли входити крамниці з Калусько- го, Богородчанського, Надвірнянського, Товмаць- кого і Бучацького повітів. Невдовзі планували роз- ширити членство, щоб до Союзу входили крамниці з інших повітів. Також на цьому вічі роздавали «квес- тіонар» (опитувальник), який допомагав проаналі- зувати роботу своєї крамниці та покращити її діяль- ність. Додатково необхідно було надіслати відповідь комітету для аналізу ринку. Опитувальник налічував 28 питань, зокрема, його авторів цікавило наступне: ким і коли закладена крамниця; який стартовий ка- пітал; де закуповується товар; як працюють конку- ренти (чи не продають такий ж товар дешевше?); які товари в найбільшому попиті; чи задоволені «консу- менти» (покупці) товарами; що було головною при- чиною зросту крамниці; який прибуток за минулий рік та за попередній; куди йде чистий заробіток?

Згідно з Промисловим законом від 15 березня 1883 р. право займатись комерційною діяльністю в Австро-Угорщині отримували лише ті, хто мав до- кумент про фахову освіту. Тому заклики вступати до навчальних закладів, де можна отримати потріб- ні економічні знання і відповідну посвідку, часто зу- стрічаються на шпальтах часопису [7, с. 4].

Зокрема, у випуску газети за 1 липня 1904 р. зна- ходимо перелік промислових та торговельних на- вчальних закладів на території Галичини [8, с. 2].

У цьому списку вказано лише україномовні чоловічі та коєдукаційні (змішані) школи. Що стосується жіночих торговельних шкіл, то їх немає у переліку, оскільки на той час ці фахові заклади були лише польськомовними.

Редакція газети «Діло» у своїх публікаціях неодноразово висвітлювала проблему утисків українців у різних господарських галузях, зокрема у ткацькій. До прикладу, у повідомленні «Колько у насъ жидовь-кравців?» йдеться про те, що більшість кравців та кравчинь у Галичині були єврейської національності [9, с. 4]. А за повідомленнями за 1902 рік у деяких повітах навіть доходило до 100%. Зокрема, у Калуському з 42 майстрів/майстринь кравецтва 40 було єврейської національності, а у Бучацькому — 82 із 84. На такі дописи євреї відповідали тим, що «вони нікому не боронять займатись цим ремеслом» [10, с. 15].

Впродовж 1880—1914-х рр. на шпальтах часопису постійно з'являються оголошення або статті про навчально-виховні інститути для дівчат українського походження, де також навчали ремеслу крою та шиття під керівництвом сестер-василіанок [11, с. 5]. Зокрема, такі заклади були у Львові, Перемишлі, Станіславові та Яворові. Ці заклади не мали комерційного спрямування, але навик, які отримували учениці у стінах цих інститутів, давали змогу згодом відкрити свої робітні або ж бути дотичними до торговельної діяльності. Наприклад, львівська випускниця Ірина Лежогубська згодом викладала німецьку мову у Торговельній школі, а також була інспекторкою шкіл [12, с. 107], а Ірина Матвіїв-Бонковська після складання матури змогла вступити до Торговельної академії у Львові, а опісля була покуренткою (людина, яка має повноваження діяти від імені управління) Земельного банку, головою Надзірної ради кооперативу «Українське народне мистецтво» та членкинею Ради кооперативу «Труд» [12, с. 109].

У 1906 р. відкривається приватна ткацька жіноча школа у Радівцях, проте додаткових згадок про її діяльність у часописі не виявлено [13, с. 3].

На початку ХХ ст. у Австро-Угорщині набуває популярності ідея створення бурс, навчальних закладів у містах для селян. Для чого влада вирішила розмежовувати учнів міського та селянського походження? Справа в тому, що вступити в більшість навчальних закладів вихідцям з бідніших сільських міс-

цевостей було дуже складно, перш за все, через фінансову сторону питання та недостатню освіченість. Тому бурси були чудовим «трампліном» до фахової освіти та здобуття професії. Редакція «Діла» всіляко пропагувала такі навчальні заклади для того, щоб сформувати міцний пласт свідомого українського населення; часто публікувала оголошення про вступ, наявність бюджетних місць тощо [10, с. 37].

Так, як таких бурс засновували десятки по всій Галичині, серед них існували жіночі українські бурси. Зокрема, Бурса жіночого гуртка у Коломиї [14, с. 3], Тернопільський інститут для дівчат жіночого гуртка місцевої філії Руського педагогічного товариства [15, с. 3], Інститут для дівчат товариства «Руських Женщин» у Станіславові [16, с. 2—3], та у Львові — Інститут імені святої Ольги для дівчат товариства «Клюб Русинок» [17, с. 3] та Бурса жіночої промислової спілки «Труд» [18, с. 3].

Згадані львівські навчальні заклади були засновані завдяки товариству «Клюб Русинок», створеному в 1892 р. Очолювала товариство Герміна Шухевич [19, с. 2]. Спершу об'єднання займалося просвітницькою діяльністю. Проте, через 10 років активної праці, на зборах у березні 1903 р. адміністрація товариства проголосила, що прийшов час залучати жіноцтво до економічної праці [20, с. 2—3]. Власне, так почала свою роботу жіноча промислова спілка «Труд». До 1905 р. спілка налічувала близько 300 членкинь, які займались виготовленням і продажем жіночого одягу. Завдяки вирученим коштам вона змогла утримувати свою промислову жіночу бурсу, а також організувати курси крою і шиття [21, с. 3]. Згодом було відкрито «Приют» — прототип гуртожитку для учениць «Труда» [22, с. 2].

Окрім спілки «Труд», до 1910 року на території Галичини постало близько 200 різноманітних товаришень, де членкинями були й українки, про що неодноразово згадується у часописі. Як приклад, можна навести інформацію про Олександру Величковську, яка 23 листопада 1894 р. відкрила свою крамницю у Раві-Руській. До цього вона була керівницею складу товариства «Народна Торговля» в Бродах [23, с. 3]. У 1900 р. з'явилося оголошення про те, що товариство «Народна Торговля» хоче навчати жінок купецькому діловодству і веденню каси, тому буде приймати по одній жінці на склад на двомісячну безкоштовну практику. Для того, щоб вступити

на це навчання, потрібно було надати свідоцтво моральності і свідоцтво про закінчення школи. Після завершення курсу можна було отримати посаду касирки складу у товаристві [24, с. 3]. Також маємо згадку про Анну Михайлович, першу жінку, яка отримала свідоцтво купецького помічника у товаристві «Народна Торговля» [25, с. 2]. Загалом у часописі є багато згадок про жінок, які ставали членкинями таких торговельних товариств.

Найбільше оголошень стосувалось львівських кравецьких магазинів. Однією з найвідоміших підприємниць була Олександра Кloseвич, яка спершу скуповувала жіночі кравецькі вироби закордоном, а потім продавала їх у крамниці на вул. Хорущини, 13 [26, с. 3]. З часом вона навіть відкрила при своїй крамниці курси науки крою за французькою методикою [27, с. 4]. Поруч на вул. Хорущини, 11 знаходилась робітня дамських суконь Павлини Семакевич [28, с. 4]. Ще одна майстерня дамських суконь, власницею якої була Марія Яшканець, розмістилась на вул. Панській, 21 [29, с. 4]; така ж робітня була й на вулиці Собіського, 5, а керувала нею Марія Волянська-Павлюк [30, с. 7]. Крамничка з капелюхами і парасолями Людмили Спожарської (іл. 2) знаходилась на вул. Академічній, 2 [31, с. 4], крамниця тканин Марії Френкель — на площі Ринок, 22 [32, с. 3].

У часописі також міститься реклама легендарної галицької пасти «Елегант» Олени Левицької, фірма якої розташовувалась на вул. Городецькій, 121 [33, с. 3].

Були жінки, які у власності мали крамниці з церковними ризами, наприклад, Христина Рибчук володіла таким магазином на вул. Вірменській, 17 [34, с. 3]. Церковні ризи та орнати (церковний одяг. — Г.М.) також продавала краєва робітня Марії Комушевської та Ядвіги Глуховської на вул. Академічній, 12. У них можна було придбати новий товар, а також здати на ремонт старий [35, с. 3].

Окрім того, багато українок було «власницькими» продовольчих магазинів — Катерина Криштальська відкрила перший український магазин з вудженіною у будинку Товариства «Дністер» на Руській [36, с. 4]; Руська овочарня Антоніни Мурської на вул. Чарнецького, 4 [37, с. 4]. Популярними серед жіноцтва були цукерні. Наприклад, «Цукорня Анелі Курнах» (іл. 3) на площі Ринок, 34 щороку перед

Іл. 2. Оголошення Людмили Спожарської. URL: На весняний сезон поручаю. Діло. Львів, 1905. Ч. 61

Іл. 3. Оголошення Анелі Курнах. URL: Цукорня Анелі Курнах. Діло. Львів, 1905. Ч. 248

новорічними святами подавала рекламу про різдвяні пряники [38, с. 3].

На зламі століть користувались попитом контори, до яких можна було звернутись і знайти те, що потрібно. Такими установами на той час були різноманітні бюро послуг. Зокрема, часто рекламувалась агенція з найму працівників Зузани Крижанівської на вул. Гродзицьких, 13. У ній можна було вибрати приватну вчительку або гувернантку різної нації (польки, німкені, французьки та англійки) [39, с. 4]. Ще одне бюро, власницею якого була Німчинівська, знаходилось на площі Ринок, 12а. У ньому теж можна було найняти на роботу вчительку або ж вибрати різну домову та міську службу [40, с. 3].

До сфери послуг можемо віднести пральню Кароліни Твардовської. У своїй рекламі вона наголошувала, що це перша українська пральня з наголосом «свій до свого!», яка знаходилась на вул. Городецькій, 28 [41, с. 4].

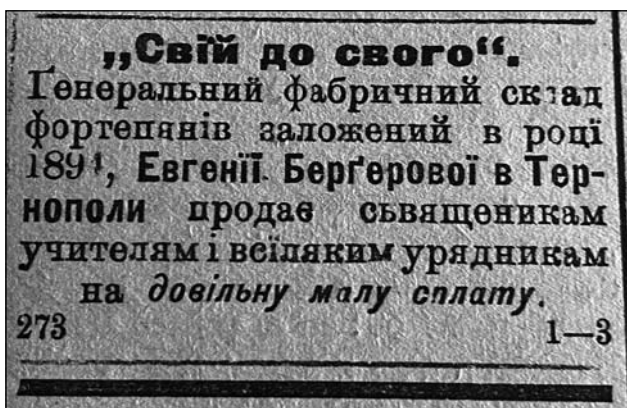
Наприкінці XIX ст. вже існували готелі, а також можна було орендувати будинок для відпочинку у Карпатах. Про цю сферу послуг ми знаходимо інформацію у рубриці «Дрібні вісті», де зазначалось про смерть Марії Гофманової, яка була власницею готелю «Жорж» у Львові [42, с. 3]. Також жінки

Іл. 4. Оголошення Катерини Лядри. URL: Обід за 25 кр. Діло. Львів, 1903. Ч. 198

Іл. 5. Оголошення Антоніни Мазуркевич. URL: Тутки. Діло. Львів, 1890. Ч. 8

Іл. 6. Оголошення Євгенії Бергер. URL: Генеральний фабричний склад фортеп'янів. Діло. Львів, 1905. Ч. 66

здавали свої будинки для відпочивальників — Розалія Каратницька у Ворохті [43, с. 4] та Яніна Глинська в Гребеніві [44, с. 4].

Що стосується ресторацій та кафе, то у Галичині користувались популярністю молочарні. У той час там можна було купити не лише молочні продукти, а також випічку, каву і навіть пообідати. Сьогодні ми можемо порівняти львівські молочарні з сучасними кав'ярнями. Один із таких закладів знаходився на вул. Домініканській, 5 у власності Катерини Лядри (іл. 4), де за 25 крон можна було купити повноцінний комплексний обід, до якого входили: «росіл, печеня і легуміна», а кава з булкою вартувала 10 крон [45, с. 4]. І таких молочарень у Львові було багато, зокрема «Молочарня Марії Ганкевич» на вул. Сикстуська, 31 [46, с. 3], «Молочарня Борковської» теж на вул. Сикстуській, але у будинку № 2 [47, с. 4].

Однак, це не всі сфери, де можна зустріти жінок. Вони очолювали також підприємства у таких непритаманних для них галузях, як меблярство, тютюновиробництво тощо. У Львові на вул. Пекарській, 83 існувала різьбярсько-камінярська фабрика Клари Марковської, що виготовляла пам'ятники з граніту, мармору та тесаного каменю. У них можна було замовити пам'ятник або ж вибрати готовий на складі [48, с. 4].

Що стосується тютюнових виробів, то найвідомішим виробником була Антоніна Мазуркевич [49, с. 4]. Її оголошення доволі часто зустрічаються на сторінках часопису упродовж двадцяти років, близько 50 разів на рік. За історію існування цього магазину, він спершу у 1890-х рр. розташовувався на площі Ринок, 37, потім на вулиці Галицькій, 12, а в 1900 році переїхав на вул. Скарбківську, 7. Антоніна Мазуркевич (іл. 5) займалась продажем туток для сигарет (папір для сигарет. — Г.М.), з роками її асортимент розширювався, і вже за кілька років у неї можна було придбати продукцію різної фірми та кольору.

До специфічних видів діяльності можна віднести торгівлю дровами, як у випадку з Анною Чайковською, яка займалась продажем букового дерева для опалення. Її склад знаходився на вул. Жигмонтовській, 1. Перевага цього магазину була в тому, що він здійснював доставку товару клієнтам додому [50, с. 4].

Зустрічаються реклами магазинів з інших галицьких міст: фабричний склад фортепіано у Тернополі Євгенії Бергер (іл. 6) (підприємство засноване в 1894 р.) [51, с. 4]; крамниця олійних фарб та воску для паркету І. Сковронської теж у Тернополі [52, с. 4]; ресторація і цукерня Маврановської у Станіславові [53, с. 4]; квіткова робітня Стефанії Погорецької в Стрию (відкрита з 1902 р.) [54, с. 5]. Що стосується останньої підприємниці, то в її оголошеннях за 1903 р. бачимо заклики купувати штучні квіти, бо живі швидко в'януть та є дорогими. Натомість з часом вона змінила назву свого флористичного магазину на «Артистична робітня штучних цвітів Стефанії Погорецької в Стрию» і продавала букети від 25 сот. до 4 крон [55, с. 4].

Згадки про жінок-підприємниць трапляються також у рубриках «Перенесення» або «Дрібні вісті», коли крамниці переїжджали на іншу адресу: Ядвіга Крайцера перенесла свій Магазин мод на вулицю Хотимську, 1 (м. Львів) [56, с. 4]. Або ж узагалі, як в оголошенні від Анни Мащак, в інше містечко: «з 1 серпня переносу свою робітню жіночих суконь з Дрогобича до Комарна» [57, с. 4]. Це один такий приклад стосується Клари Рачинської та її робітні кожухів: «існуюча від року 1860 фірма в Новому Санчі перенесена до Львова при вул. Хоруцини, ч. 27» [58, с. 4].

Маємо згадки й про українок з Галичини, які розпочали бізнес в інших частинах Австро-Угорської монархії. До прикладу, Сидонія Романчукова, дружина пана Тита Романчука відкрила відпочинковий пансіонат «Central» на узбережжі Адриатичного моря в Ловрані (сучасна Хорватія) [59, с. 3].

Часто жінки успадковували бізнес від чоловіків або ж батьків. У 1903 р. Текля Гефлінгер по смерті чоловіка Яна стала очолювати «Фабрику цукрів та чаєвників» на вул. Театральній, 8, яка займалась продажем солодошів та чаю [60, с. 4]. Це один такий приклад був в 1891 р., коли Марія Мрозинська успадкувала крамницю тканин, яка розташовувалась на вул. Собіського, 8 у Львові, від Фрідріха Мрозинського [61, с. 4].

Подаємо таблицю, у якій підраховано кількість підприємниць, які публікували свої оголошення у даному часописі впродовж досліджуваного періоду. З цього можемо зробити висновок, що найбільше жінки володіли модними салонами та ткацькими майстернями, наступне місце займають молочарні, а на третьому місці — крамниці продовольчих товарів.

Також у газеті зустрічаються трагічні та дивацькі новини, пов'язані з підприємництвом, а саме згадки про пожежі на підприємстві, крадіжки чи суперечки, які закінчуються судом. До прикладу, у Новому Санчі сталась прикра ситуація між купчихою

Таблиця

**Галузевий розподіл підприємницької діяльності жінок
за даними рекламних оголошень у газеті «Діло» 1880—1914 рр.**

№	Галузь	К-сть підприємств
1.	Модні салони та ткацькі майстерні	70
2.	Молочарні	22
3.	Продукти	17
4.	Сфера послуг та школи	9
5.	Бюро послуг	9
6.	Готелі	8
7.	Цукерні та ресторації	6
8.	Тутки	5
9.	Косметичні товари	4
10.	Пральні	3
11.	Друкарні	3
12.	Інше (хімічні фабрики, квіткарні, фотосалони тощо)	26

Рифкою Натльовою та власницею кам'яниці Анною Шіцеровою. Остання надала приміщення для оренди крамниці, з умовою кожні шість місяців платити 700 зл., але коли прийшов час оплачувати орендну плату, пані Рифка відмовилась. Свою відмову вона обґрунтовувала тим, що за єврейською традицією, їй не можна жити і працювати в будинку, який будувався в суботу. А так, як інформація, що кам'яниці пані Шіцерової дійсно будувалась і в суботу підтвердилась, у суді Рифку Натльову було виправдано. Натомість власниця кам'яниці була змушена заплатити штраф і компенсацію купчиси у розмірі 110 зл. При цьому редакція газети звернула увагу на те, що сотні євреїв у Львові живуть в будинках, які будувались у суботу, та відзначила недобросовісність вироку суду [62, с. 3].

Висновки. Газета «Діло» важлива у контексті дослідження тематики жіночого підприємництва, оскільки на її сторінках містилась актуальна інформація про торговельні школи/курси, торговельні спілки та товариства, і найважливіше, про самі підприємства, де власницями та очільницями були жінки. Варто відзначити заклики редакції до шанування свого і розвитку українських утворень. Чого лише варта рубрика «свій до свого», де дописувачі закликали підтримувати український бізнес і купувати товари в українців. Також на сторінках газети популяризували українські економічні товариства, заохочували вступ до них, зокрема жіночої промислової спілки «Труд». У цих дописах чітко змальовується мотивація жінок, для чого їм необхідна була економічна незалежність. Згідно з проведеним аналізом оголошень здебільшого жінки очолювали малі підприємства, що було зумовлено дрібнотоварним характером економіки Галичини. Найпоширенішими галузями серед жіноцтва — кравецька, флористична і тютюнова. Проте також популярними були цукерні та продовольчі магазини.

1. Цуркан К. Структура, організація й осередки мистецької освіти в галузі текстилю в Галичині. *Народознавчі зошити*. Львів, 2016. № 1 (127). С. 153—170.
2. Зофія Віталіса з дому Манецких. *Діло*. Львів, 1904. 3 (16) лютого. Ч. 25. С. 3.
3. «Трудь» — промислова спілка. *Діло*. Львів, 1901. 1 (13) січня. Чис. 1. С. 3.
4. З товариства «Клюб Русинок». *Діло*. Львів, 1901. 30 марта (12 цвітня). Чис. 73. С. 3.
5. Учителька з-підь Коломиї. В справі жіночого товариства «Трудь» у Львові. *Діло*. Львів, 1901. 29 вересня (12 жовтня). Ч. 218—219. С. 3.
6. Крамарське віче в Станіславові. *Діло*. Львів, 1901. 17 (30) мая. Чис. 109. С. 3.
7. Свідоцтва шкіл промислових. *Діло*. Львів, 1903. 15 (28) січня. Ч. 10/11. С. 4.
8. Промислові школи в Галичині. *Діло*. Львів, 1904. 1 (14) липня. Ч. 145. С. 2.
9. Колько у насъ кравців-жидовь? *Діло*. Львів, 1902. 16 (29) січня. Ч. 12/13. С. 4.
10. Курилишин К. *Часопис «Діло»*. Дрогобич: Коло, 2018. Т. 4. 824 с.
11. В дівочім інституті СС. Василянок у Львові... *Діло*. Львів, 1902. 11 (24) липня. Ч. 152/153. С. 5.
12. Пропам'ятна книга гімназії Сестер Василянок у Львові. Упоряд. Василь Лев. Нью-Йорк, 1980. С. 107.
13. Велегорська Февронія. Ткачка школа для дівчат. *Діло*. Львів, 1906. 9 (22) серпня. Ч. 167. С. 3.
14. Конкурс. *Діло*. Львів, 1904. 15 (28) червня. Ч. 133. С. 3.
15. Кружок жіночий філії «Руского товариства педагогічного» в Тернополі. *Діло*. Львів, 1902. 8 (21) липня. Ч. 150. С. 3.
16. Про дівочий інститут в Станіславові .. *Діло*. Львів, 1902. 8 (21) червня. Ч. 127. С. 2-3.
17. Важне для родичів. *Діло*. Львів, 1902. 28 мая (10 червня). Ч. 118. С. 3.
18. Конкурс із «Труду». *Діло*. Львів, 1903. 7 (20) червня. Ч. 126. С. 3.
19. Статуть «Клубу Русинок у Львовь». *Діло*. Львів, 1892. 28 мая (9 червня). Ч. 119. С. 2.
20. Збори Тов-а «Клюб Русинок» у Львові. *Діло*. Львів, 1903. 18 лютого (3 марта). Ч. 39. С. 2—3.
21. «Трудь» — жіноча промислова спілка. *Діло*. Львів, 1900. 20 мая (2 червня). Ч. 113. С. 3.
22. Приют «Труда». *Діло*. Львів, 1904. 22 вересня (5 жовтня). Ч. 213. С. 2.
23. З днем 23 падолиста с. р. отворила въ Равь руській. *Діло*. Львів, 1894. 19 падолиста (1 грудня). Ч. 260. С. 3.
24. Зь Народної Торговлі. *Діло*. Львів, 1900. 17 (29) січня. Ч. 12. С. 3.
25. Женщина помічником купецкім. *Діло*. Львів, 1904. 2 (15) марта. Ч. 49. С. 2.
26. Вернувши до Львова, приймаю, як доси. *Діло*. Львів, 1906. 12 (25) вересня. Ч. 194. С. 3.
27. Клоевич. *Діло*. Львів, 1901. 29 серп. (11 верес.). Ч. 194. С. 4.
28. Робітня дамских суконь. *Діло*. Львів, 1907. 2 марця. Ч. 38. С. 4.
29. Марія Яшканець отворила робітню. *Діло*. Львів, 1909. 12 мая. Ч. 101. С. 4.
30. Робітня дамских суконь. *Діло*. Львів, 1910. 4 січня. Ч. 3. С. 7.
31. На весняний сезон поручаю. *Діло*. Львів, 1905. 16 (29) марця. Ч. 61. С. 4.

32. Марія Френкель у Львові. *Діло*. Львів, 1896. 7 (19) грудня. Ч. 275. С. 3.
33. Елегант. *Діло*. Львів, 1909. 28 цвітня. Ч. 90. С. 3.
34. П. Кристина Рибчук отворила у Львові. *Діло*. Львів, 1906. 6 (19) лют. Ч. 27. С. 3.
35. Робітня Марії Комуневскої та Ядвиґи Глуховскої. *Діло*. Львів, 1904. 10 (23) липня. Ч. 153. С. 3.
36. Перший руский склеп з вуджениною. *Діло*. Львів, 1906. 31 жовт. (13 падол.). Ч. 234. С. 4.
37. Одинока руська овочарня. *Діло*. Львів, 1909. 13 серпня. Ч. 177. С. 4.
38. Цукорня Анелі Курнах. *Діло*. Львів, 1905. 4 (17) падол. Ч. 248. С. 3.
39. Концессионоване бюро учительське. *Діло*. Львів, 1882. 30 черв. (12 лип.). Ч. 50. С. 4.
40. Бюро Німчиновської. *Діло*. Львів, 1906. 1 (14) мая. Ч. 86. С. 3.
41. Перша руска «Народна пральня». *Діло*. Львів, 1904. Ч. 253. С. 4.
42. У Львові померла.. *Діло*. Львів, 1901. 25 верес. (8 жовт.). Ч. 216. С. 3.
43. Ворохта над Прутом. *Діло*. Львів, 1904. 25 мая (7 черв.). Ч. 115. С. 4.
44. Гребенів в Карпатах. *Діло*. Львів, 1903. 14 (27) мая. Ч. 107. С. 4.
45. Обід за 25 кр. *Діло*. Львів, 1903. 3 (16) верес. Ч. 198. С. 4.
46. Молочарня Марії Ганкевич. *Діло*. Львів, 1894. 12 (24) груд. Ч. 276. С. 3.
47. Молочарня Т. Борковскої. *Діло*. Львів, 1881. 13 (25) мая. Ч. 37. С. 4.
48. Різьбарско-камінярска фабрика. *Діло*. Львів, 1905. 28 лют. (13 март.). Ч. 48. С. 4.
49. Тутки. *Діло*. Львів, 1890. 11 (23) січ. Ч. 8. С. 4.
50. Подешевіли дрова. *Діло*. Львів, 1900. 21 лют. (5 мар.). Ч. 41. С. 4.
51. Генеральний фабричний склад фортепіянів. *Діло*. Львів, 1905. 22 мар. (4 цвітня). Ч. 66. С. 4.
52. Фарби олійні. *Діло*. Львів, 1890. 10 (22) цвітня. Ч. 79. С. 4.
53. Поручаю свою реставрацію. *Діло*. Львів, 1905. 29 серпня (11 вересня). Ч. 193. С. 4.
54. Цьвіги церковні. *Діло*. Львів, 1905. 3 (16) січня. Ч. 1. С. 5.
55. Відозва. *Діло*. Львів, 1903. 22 цвітня (5 жовтня). Ч. 87. С. 4.
56. Ядвиґа Крайцєрова перенесла свій Магазин мод. *Діло*. Львів, 1908. 14 (27) жовтня. Ч. 231. С. 4.
57. З днем 1 серпня. *Діло*. Львів, 1904. 6 (19) липня. Ч. 149. С. 4.
58. Истнуоча відь року. *Діло*. Львів, 1894. 5 (17) падол. Ч. 249. С. 4.
59. Руске підприємство на чужині. *Діло*. Львів, 1910. 6 (19) лип. Ч. 149. С. 3.
60. Фірма Ян Гефлінґер. *Діло*. Львів, 1903. 5 (18) серпня. Ч. 174. С. 4.
61. Першій магазинь. *Діло*. Львів, 1891. 28 листоп. (10 груд.). Ч. 268. С. 4.
62. Жидівські забобони. *Діло*. Львів, 1900. 31 січ. (12 лют.). Ч. 24. С. 3.

REFERENCES

- Tsurkan, K. (2016) Structure, organization and the cells of artistic education in textile branch in Galicia. *The Ethnology notebooks, 1 (127)*, 152—170 [in Ukrainian].
- (1904). Zofia Vitalisa from home Manetskih. *Dilo, 25*, 3 [in Ukrainian].
- (1901). «Trud» — industrial union. *Dilo, 1*, 3 [in Ukrainian].
- (1901). From society «Klub Rusynok». *Dilo, 73*, 3 [in Ukrainian].
- (1901). A teacher from under Kolomyia. In the case of a women's society «Trud» in Lviv. *Dilo, 218—219*, 3 [in Ukrainian].
- (1901). Shopkeeper's convocation in Stanislaviv. *Dilo, 109*, 3 [in Ukrainian].
- (1903). Certificates of industrial schools. *Dilo, 10—11*, 4 [in Ukrainian].
- (1904). Industrial schools in Galicia. *Dilo, 145*, 2 [in Ukrainian].
- (1902). How many Jewish tailors do we have? *Dilo, 12—13*, 4 [in Ukrainian].
- Kurylyshyn, K. (2018). Journal «Dilo». Drobych: Kolo [in Ukrainian].
- (1902). In the women's Institute of the Holy Basilian Sisters. *Dilo, 152—153*, 5 [in Ukrainian].
- Lev, V. (1980). *Commemorative book of the gymnasium of the Basilian Sisters* (P. 107). New York [in Ukrainian].
- Velegorska, F. (1906) Women's weaving school. *Dilo, 167*, 3 [in Ukrainian].
- (1904). Competition. *Dilo, 133*, 3 [in Ukrainian].
- (1902). The circle of the women's branch of the pedagogical society in Ternopil. *Dilo, 150*, 3 [in Ukrainian].
- (1902). About women's Institute in Stanislaviv. *Dilo, 127*, 2—3 [in Ukrainian].
- (1902). Important for relatives. *Dilo, 118*, 3 [in Ukrainian].
- (1903). Competition in «Trud». *Dilo, 126*, 3 [in Ukrainian].
- (1892). Statute of the «Klub Rusynok» in Lviv. *Dilo, 119*, 2 [in Ukrainian].
- (1903). Convocation of the «Klub Rusynok» in Lviv. *Dilo, 39*, 2—3 [in Ukrainian].
- (1900). «Trud» — women's industrial union. *Dilo, 113*, 3 [in Ukrainian].
- (1904). «Trud's» shelter. *Dilo, 213*, 2 [in Ukrainian].
- (1894). Open on November 23 in Rava-Ruska. *Dilo, 260*, 3 [in Ukrainian].
- (1900). From «Narodna Torgovlya». *Dilo, 12*, 3 [in Ukrainian].
- (1904). A woman merchant's assistant. *Dilo, 49*, 2 [in Ukrainian].
- (1906). After returning to Lviv, I accept as before. *Dilo, 194*, 3 [in Ukrainian].

- (1901). Klosevych. *Dilo*, 194, 4 [in Ukrainian].
(1907). Workshop of women's dresses. *Dilo*, 38, 4 [in Ukrainian].
(1909). Maria Yashkanets opened a workshop. *Dilo*, 101, 4 [in Ukrainian].
(1910). Workshop of women's dresses. *Dilo*, 3, 7 [in Ukrainian].
(1905). I guarantee for the spring season. *Dilo*, 61, 4 [in Ukrainian].
(1896). Maria Frenkel in Lviv. *Dilo*, 275, 3 [in Ukrainian].
(1909). Elegant. *Dilo*, 90, 3 [in Ukrainian].
(1906). P. Kristina Rybchuk opened in Lviv. *Dilo*, 27, 3.
(1904). Workshop of Maria Komunevska & Yadviga Gluhovska. *Dilo*, 153, 3 [in Ukrainian].
(1906). The first Ukrainian smoked meat shop. *Dilo*, 234, 4 [in Ukrainian].
(1909). A lonely vegetable shop. *Dilo*, 177, 4 [in Ukrainian].
(1905). Anelia Kurnah Confectionery. *Dilo*, 248, 3 [in Ukrainian].
(1882). Concessioned teacher's office. *Dilo*, 50, 4 [in Ukrainian].
(1906). Nimchynovska office. *Dilo*, 86, 3 [in Ukrainian].
(1904). The first Ukrainian «Narodna Pralnya». *Dilo*, 253, 4 [in Ukrainian].
(1901). Died in Lviv... *Dilo*, 216, 3 [in Ukrainian].
(1904). Vorokhta above Prut. *Dilo*, 115, 4 [in Ukrainian].
(1903). Hrebeniv in the Carpathian. *Dilo*, 107, 4 [in Ukrainian].
(1903). Lunch for 25 kroner. *Dilo*, 198, 4 [in Ukrainian].
(1894). Dairy of Maria Hankevych. *Dilo*, 276, 3 [in Ukrainian].
(1881). Dairy of Tania Borkovska. *Dilo*, 37, 4 [in Ukrainian].
(1905). Stone carving factory. *Dilo*, 48, 4 [in Ukrainian].
(1890). Cigarette paper. *Dilo*, 8, 4 [in Ukrainian].
(1900). Firewood became cheaper. *Dilo*, 41, 4 [in Ukrainian].
(1905). The general factory warehouse of pianos. *Dilo*, 66, 4 [in Ukrainian].
(1890). Oil paints. *Dilo*, 79, 4 [in Ukrainian].
(1905). Inform about my restaurant. *Dilo*, 193, 4 [in Ukrainian].
(1905). Flowers for the church. *Dilo*, 1, 5 [in Ukrainian].
(1903). Proclamation. *Dilo*, 87, 4 [in Ukrainian].
(1908). Jadviga Kreitserova moved her fashion shop. *Dilo*, 231, 4 [in Ukrainian].
(1904). With the day of August 1 began. *Dilo*, 149, 4 [in Ukrainian].
(1894). Existing since.. *Dilo*, 249, 4 [in Ukrainian].
(1910). Ukrainian enterprise abroad. *Dilo*, 149, 3 [in Ukrainian].
(1903). Jan Heflinger firm. *Dilo*, 174, 4 [in Ukrainian].
(1891). The first shop. *Dilo*, 268, 4 [in Ukrainian].
(1900). Jewish superstitions. *Dilo*, 24, 3 [in Ukrainian].